

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мета дослідження – розкрити умови і методику запровадження пісенного фольклору для розвитку пізнавального інтересу, формування естетичної культури молодшого школяра та його патріотичного виховання. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів для формування і обґрунтування методики запровадження музичного фольклору на уроках початкової школи. Емпіричні методи застосовано для визначення впливу музичного фольклору на естетичне виховання молодших школярів. **Наукова новизна** полягає у розширенні уявлень про можливості запровадження музичного фольклору для естетичного виховання учнів молодших класів. **Висновки.** Успішне музичне виховання школярів засобами музичної народної творчості залежить від: готовності вчителя до музично-виховної роботи; усвідомлення вчителем значення народного мистецтва, традицій у житті народу, важливості його використання у духовному вихованні громадян України; правильного добору музичного матеріалу відповідно до теми уроку, виховного заходу; запровадження різноманітних методик ознайомлення учнів з українським музичним фольклором.

Ключові слова: український музичний фольклор, естетичне виховання, методика викладання уроків музики.

Лукава Дарина Валеріївна, магістрантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Украинский музыкальный фольклор – важное средство эстетического воспитания младших школьников

Цель исследования – раскрыть условия и методику обучения песенного фольклора для развития познавательного интереса, формирования эстетической культуры младшего школьника и его патриотического воспитания. **Методология** исследования заключается в применении сравнительного, историко-логического методов для формирования и обоснования методики введения музыкального фольклора в уроки начальной школы. Эмпирические методы использовались для определения влияния музыкального фольклора на эстетическое воспитание младших школьников. **Научная новизна** заключается в расширении представлений о возможностях музыкального фольклора в эстетическом воспитании учащихся младших классов. **Выводы.** Успешное осуществление музыкального воспитания школьников средствами музыкального народного творчества зависит от: готовности учителя к музыкально-воспитательной работе; осознания учителем значения народного искусства, традиций в жизни народа, важности его использования в духовном воспитании граждан Украины; правильного подбора музыкального материала в соответствии с темой урока, воспитательного мероприятия; введения различных методик ознакомления учащихся с украинским музыкальным фольклором.

Ключевые слова: украинский музыкальный фольклор, эстетическое воспитание, методика преподавания уроков музыки.

Lukava Daryna, Master's Degree student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Ukrainian folk music as an important means of aesthetic education of junior pupils

Purpose of the research is to reveal conditions and methods of teaching music folklore for the development of cognitive interest and formation of aesthetic culture of a younger student and his patriotic education. The **methodology** of the research consists in application of comparative, historical and logical methods for the formation and substantiation of the methodology of introducing musical folklore into elementary school lessons and empirical methods for determining the influence of musical folklore on the aesthetic education of junior pupils. The **scientific novelty** of the work lies in the broadening ideas about the possibility of introducing musical folklore for the aesthetic education of junior pupils. **Conclusions.** Successful implementation of musical education of schoolchildren by means of musical folk art depends on: teacher's readiness for musical education work; the awareness of the teacher of the importance of folk art, traditions in the life of the people, the importance of its use in the spiritual educated citizens of Ukraine; the correct selection of musical material according to the topic of the lesson or educational event; the introduction of various techniques for familiarizing students with Ukrainian folk music.

Keywords: Ukrainian folk music, aesthetic education, methods of teaching music.

Актуальність теми дослідження. В умовах національної самосвідомості українського народу важливого значення набуває відродження духовності, естетичне виховання молоді. На сьогодні школа сприяє відтворенню, утвердженню, вихованню духовної культури поколінь. Концепція національного виховання, схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти, розглядала розвинену духовність як одну з найважливіших особистісних рис громадянина України. В умовах реформування

системи освіти та прийняття і запровадження концепції Нової української школи суспільством і владою поставлено надзвичайне і невідкладне завдання – виховання свідомого громадянина, патріота рідної землі. Збагачення духовності особистості передбачає освоєння як національних, так і світових культурних надбань, тому звернення до фольклору має знайти відображення у музично-естетичній роботі з учнями. Для виконання цього завдання вчитель музики має і може використовувати засоби музичного мистецтва для духовного виховання учнівської молоді, у зміст якого вкладається творчість українського народу в піснях.

Останнім часом значне місце на уроках музики в школі починає займати народна пісня. У радянський період її значення в цих процесах хоч і не ігнорувалося, але було зведене до мінімуму. В першу чергу її націєтворчий потенціал не збігався з комуністичною доктриною, бо остання повністю базувалася на космополітичних засадах.

Виховувати молодь сприйнятливою до прекрасного – це завдання, в якому нерозривно поєднанні: естетика – наука про мистецтво, етика – вчення про мораль щодо норм відношення людей до суспільства та одне до одного. Народне мистецтво – душа народу. Від того, як його знають, вивчають, складається уявлення про наші вподобання. Кожна пісня несе слухачеві не тільки зміст і мелодію, а й те, чим живе народ, його сподівання, переживання, надії.

На значущість і необхідність оновлення навчально-виховного процесу вказується в Законі України "Про освіту". Низка сучасних вчених педагогів-музикантів (А.Авдієвський, А.Болгарський, А.Верещагіна, З.Жофчдик, Л.Масол, Ю.Очаровська та ін.) плідно працювала і продовжує працювати над проблемою духовного виховання учнівської молоді, вивчення народної творчості [3, 4]. Але поза увагою дослідників залишаються можливості використання українського фольклору для естетичного виховання школярів молодших класів. Предметом нашого дослідження є зміст, форми та шляхи розвитку духовності учнів молодших класів засобами народної творчості.

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи естетичного виховання учнів засобами українського фольклору, зокрема на основі використання українських народних пісень. Завдання дослідження – на основі аналізу історичної, музикознавчої літератури розкрити важливість вивчення музичного фольклору та його впровадження у практичну роботу вчителя з учнями молодших класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Основою виховання є ідеї національного світогляду, філософії, моралі, а не різних партій чи громадсько-політичних організацій. В основі Національної системи виховання: народна педагогіка, наукова педагогічна думка, що вміщує надбання національної виховної народної мудрості, що увібрала морально-естетичні цінності народу, його ідейне багатство. Вони трансформовані у витоках народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на підростаюче покоління (теоретичний аспект), а також постійній і систематичній виховній діяльності сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів, центрів (практичний аспект).

Морально-естетична культура покликана розвивати здатність особистості до повноцінного сприйняття та розуміння прекрасного не тільки у мистецтві, а й у сьогоденні, прагнення й уміння творити своє життя за законами краси і моралі. Завдання і сенс художньо-естетичного виховання визначаються поняттям "естетична культура": розвитком естетики, почуттями, інформаційними потребами, знаннями, ідеалами, набуттям художньо-естетичних умінь та навичок, розвитком творчих здібностей [1, 34].

Естетичне виховання здійснюється низкою засобів та методів, як то : матеріальна база навчального закладу, декоративне оформлення всіх його приміщень, благоустрій пришкольній ділянці. Але найдійовішим засобом естетичного виховання школяра є уроки мистецтва та позакласна виховна робота, які залежать від багатьох умов, в тому числі від праці вчителя музики і змісту навчальних програм з музичного мистецтва. Розглянемо деякі чинники впливу на розвиток естетичного виховання школярів молодших класів: розробка музичного матеріалу для навчальної та виховної роботи з дітьми необхідно здійснювати з урахуванням музичного фольклору, який відповідає естетичним запитам та естетичним смаками школярів; спонукання дітей до пошуку та збору найкращих зразків музичної народної творчості, проведення культурно-мистецьких заходів з використанням фольклорних композицій (календарно-обрядових свят, театралізованих дійств); вивчення музичних та літературних джерел з метою формування у підростаючого покоління асоціативних зв'язків з народною музикою, літературою і образотворчим мистецтвом; індивідуальна робота вчителя музики з учнями; залучення до процесу виховання молодших школярів митців, художні колективи.

Музично-пісенна культура завжди була невід'ємною часткою життя українців. Свідченням цього є розмаїття жанрів та тематики народної музичної творчості – думи, історичні пісні, пісні-хроніки і балади, пісні про кохання і родинне життя, колискові, жартівливі, пісні-тапки й приспівки до танців, застольні співи, коломийки, козацькі, рекрутські, чумацькі, пісні про панщину, заробітчанські,

пісні неволі й боротьби, пісні про сирітство, тощо. Можна з упевненістю сказати, що пісні супроводжують людину від народження через усе життя.

Українські композитори-класики вважали народну пісню найкращим засобом художнього виховання підростаючого покоління, тому чимало збірок присвячено саме дітям. Наприклад, збірник М. Лисенка "Молодощі" (1875 р.) є першим значним зібранням українських ігрових пісень і веснянок. На сьогодні популярною, розрахованою на школярів та домашнього відтворення музичних творів, була збірка К. Стеценка "Луна". У 20-ті роки ХХ ст. з'явилося чимало спеціальних збірників: три випуски "Пролісків" Я. Степового, "Дитяча розвага" С. Титаренка, "Гра" (упорядник Р. Вовк), "Дитячі пісні" М. Вериківського, "Весняночка" В. Верховинця, "Слобожанські народні пісні для школи" В. Ступницького, публікації творів М. Леонтовича [6]. Сучасні українські композитори також приділяють чималу увагу дітям, як от: "Співа-ник для дітей дошкільного та шкільного віку" М. Гайворонського, "Соловейку маленький: Пісні для дітей" А. Житкевич, В. Квашука, "Музична абетка" Ж. Колодуб та ін.

У дослідженні "Серце віддаю дітям" В. Сухомлинський розглядає методи впливу українських народних пісень, які справляти враження на його вихованців. Народні пісні здійснювали естетично-виховну функцію щодо дітей та їхнього ставлення до природи, сприймання зовнішнього світу, емоційну чутливість. До того ж народна пісня дітям розкриває багатство рідного слова як духовного багатства українського народу [7].

У сензитивний період (розвиток мовлення молодшого шкільного віку), в якому діти особливо сприйнятливі до педагогічно-виховного впливу, у них тільки формується художній смак. Тому бажано, щоб з молодшого віку дитина слухала і виконувала українські народні пісні, це приводить до того, що слухове сприйняття засвоює особливості мелодійності та ритмічності, вони запам'ятовуються, стають близькими, звичними та зрозумілими.

На необхідність застосування елементів творчості у навчально-виховному процесі вказували видатні музиканти-педагоги, зокрема Б. Яворський і Б. Асаф'єв. Для того, щоб показати дітям незвичайний світ музики, Б. Яворський застосовував на заняттях різні види вправ – хоровий спів, диригування, інсценізацію. Як зазначив автор "цінність музичної творчості, не в самій продукції", а в оволодінні музичною мовою" [2, 34].

Музично-виховну діяльність слід спрямовувати на синтез всіх дисциплін естетичного циклу (музика, хореографія, образотворче мистецтво, література). Слід зазначити, що народне мистецтво виробляється в синкретичних формах, де, наприклад, музична інтонація і слово (або музика і рух в танцях, іграх, театралізованих дійствах) поєднуються в одне, тобто – нерозривне та виразне неподільне ціле. Зазначені обставини мають впливати на методику викладання вчителя музики. Так, наприклад, до засвоєння календарно-обрядових пісень повинно входити не тільки вивчення молодшими школярами – мелодії, ритму, характеру, форми, а й літературний текст, поетичність народної мелодії, ритміка руху, міміка та характерні жести.

Для розвитку творчої активності учнів молодшого шкільного віку необхідно застосовувати методи, що стимулювали б зацікавленість дітей до народної творчості: виконання пісень; слухання музики; бесіда; читання казок; спів по нотах; музично-ігрові моменти і ритмічні рухи.

Для формування успішного співу та розвитку голосу необхідно використовувати українську народну пісню "Ой є в лісі калина" в обробці Л. Ревуцького. На матеріалі української народної пісні учні одержують знання не тільки щодо хорового виконання, але і знання з музичної гармонії, набувають навичок розрізняти звуки за висотою, тривалістю, силою звучання, швидкості, руху, співвідношення долей – слабких та сильних.

Під час розучування пісні учні одержують знання та виробляють навички щодо виражальних можливостей музичних методів та способів, навчаються їх розрізняти й аналізувати. Наприклад, розучуючи в другому класі початкової школи коліскову "Котику сіренький", мелодійність якої наспівна, лагідна, необхідно запропонувати учням рухами показати характер музичного твору, уявляючи малу дитину (брата чи сестричку), що засинає.

Оскільки молодші школярі спроможні зосереджувати увагу на нетривалій час (до 10 хв.), протягом уроку потрібно змінювати види роботи: спів, слухання музики по чергово з танцювальними рухами, оплесками, поворотами, засвоєння музичної грамоти з хоровим співом. Такий метод дає можливість поглибити емоційне та дидактичне спрямування уроку.

Великого значення щодо формування зацікавленості до української народної творчості мають педагогічні методи та засоби, що дають можливість не тільки емоційно сприймати музику, але й вміти думати про неї. Під час вивчення музичних творів не буде зайвим освоювати з дітьми відповідні рухи українських народних танців: присідання, колупалочка, бігунець, голубці, тиночки, вірвовочки, ритмічний рух по колу під час ведення хороводів, ігрових дійств [2, 354].

Одним з ефективних методів засвоєння матеріалу є звертання до учнів "за допомогою" з метою постановки навчального завдання, що стане у пригоді для створення творчої атмосфери на уроці. Наприклад, перш ніж прослухати український танок "Козачок", вчитель дає завдання учням – впізнати інструменти, якими виконується музичний твір. Цим самим привертається увага всього класу, а весела, рухлива музика позитивно вплине на емоції в дітей та створить сприятливі умови щодо проведення навчально-виховної бесіди про народні інструменти [3]. Творча атмосфера на занятті покликана розвивати самостійність учнів, що дає можливість кожній дитині виявити здібності, а виконання українських народних пісень дає поштовх на творчу активність.

Провідну роль щодо музичного виховання у початковій школі відіграє хоровий спів, що поєднує в собі два вагомих чинника: слово і музику. Приклад застосування українських народних пісень для набуття вокально-хорових навичок учнів молодших класів: перший та другий роки навчання – вправи, основою яких є народнопісенні твори, що орієнтовані на вироблення дихання співака, високої звукової позиції та м'якого звучання, вироблення навичок виконання музичних творів з різними динамічними відтінками. Для цього слід використовувати пісні "Вербова дощечка", "Як діждемось літа", "Коляд, коляд, колядниця", "Українка я маленька" тощо; третій та четвертий роки навчання – формування здатності до сприйняття та виконання двоголосних музичних творів. На цьому етапі не зайвим буде використовувати вокально-хорові вправи та пісні, в яких голоси, що співають в унісон, начебто розходяться в терцію, а потім знову звучать в унісон.

Під час підготовки до уроків музики й позакласних заходів доцільно добирати українські народні приказки, загадки, вірші надавати їм ритму та мелодійності. Наприклад, для розвитку виконавської дикції необхідно використовувати скоромовки. Доцільним буде для розвитку музичного мислення вчителю запропонувати учням молодших класів різні варіанти виконання каноном однієї й тієї ж мелодії. Наприклад, в українській народній пісні "Галя по садочку ходила" нижній голос може вступати не тільки з другого такту, а й з третього. Вчителю необхідно запропонувати обидва варіанти дітям та дати можливість визначитися та обрати, який з них їм більше до вподоби, а також можна імпровізувати щодо підголосків до основної мелодії. Бажано засвоювати народні пісні не тільки у виконавській діяльності, а й під час інструментального виконання.

Для успішного опанування мелодій та ритміки українських народних пісень потрібне творче ставлення вчителя до викладання: це й створення "партитур" для класного оркестру, і виконання власних інструментальних варіацій, і підготовка виконавських вправ на матеріалі народних мелодій, і використання можливостей для їхнього інсценування. Слід зазначити, що вивчення й пропаганду пісенного спадку українського народу треба здійснювати не епізодично, а використовувати народнопісенний матеріал в кожному розділі уроку. Виконання та прослуховування разом з учнями українських народних пісень, вчитель прагне зреалізувати один з пріоритетних напрямів педагогічно-музичного виховання – поєднання емоційного та раціонального.

Наукова новизна роботи полягає в розширенні уявлень про можливості запровадження музичного фольклору для естетичного виховання учнів молодших класів.

Висновки. Під час навчально-педагогічного процесу естетичному вихованню сприяє викладання всіх навчальних предметів гуманітарного циклу. Ефективність впливу музики характеризується рівнем індивідуального сприйняття духовних цінностей, їх перетворенням у неповторний внутрішній світ суб'єкта, що потребує відповідної підготовки до спілкування з музичними творами. Сьогодні змінюється освітня парадигма: від раціоналізації і прагматизму українська педагогічна думка все більше повертається у бік духовності, її пріоритету перед інтелектуальним у навчанні та вихованні.

Ефективними формами становлення особистості є: уроки музики, заняття хоровим співом, інтегровані уроки музики з українознавством, читання, українською мовою, різними факультативними предметами; різноманітні виховні заходи на фольклорну тематику (конкурси, тематичні вечори, фестивалі, вікторини), так і нові форми роботи: фольклорно-етнографічні експедиції, змагання, вистави, вертепи, фестивалі української пісні і танцю, спеціальні теоретичні і практичні заняття.

Успішне виховання молодших школярів засобами музичної народної творчості залежить від: підготовленості вчителя до музично-виховної роботи в сучасних школах різного типу навчання; усвідомлення вчителем значення народного мистецтва, традицій у житті народу, важливості його використання у духовному вихованні громадян України; правильного добору музичного матеріалу відповідно до теми уроку, виховного заходу; розвитку в учнів зацікавленості до різних форм роботи, пов'язаних з ознайомленням учнів з народним мистецтвом. Україна має давні й багаті національні традиції і звичаї, творче впровадження яких може бути одним із гарантів зміцнення її незалежності, підвищення духовності народу, поліпшення виховання підрастаючих поколінь. Щоб ліквідувати розрив у міжпоколінній спадкоємності і духовній наступності, необхідно, щоб учні брали активну практичну участь у відродженні українського фольклору.

Література

1. Апраксина О. Методика музикального виховання в школі / О. Апраксина. – М.: Просвещение, 1983. – 222 с.
2. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика / М. Дмитренко. – К.: Ред. часопису „Народознавство”, 2001. – 576 с.
3. Лановик М.Б. Українська усна народна творчість / М. Лановик, З. Лановик. – К.: Знання-Прес, 2006. – 591 с.
4. Масол Л. Вивчення музики в 1-4 класах / Л. Масол, Ю. Очаровська, Л. Беземчук, Т. Наземнова // Навчально-методичний посібник для вчителів. – Харків, 2003. – 144 с.
5. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі, навч.-метод. посібник / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
6. Руснак І. Є. Український фольклор / І. Є. Руснак. – К.: Академія, 2012. – 304 с.
7. Сухомлинський В. Серце отдаю детям / В. Сухомлинський. – К. Радянська школа, 1988. – 50 с.
8. Філоненко С. О. Усна народна творчість: навч. посібн. / С. О. Філоненко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.
9. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка / В. Д. Шульгіна. -Українська музична педагогіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ДАКККіМ, 2008. – 263 с.

References

1. Apraksina, O. A. (1983). Method of musical education in school, Moscow: Enlightenment [in Russian].
2. Dmitrenko, M.K. (2001). Ukrainian folkloristics: history, theory, practice. Revision of the journal "Genesis" [in Ukrainian].
3. Lanovik, M. B., & Lanovik, Z. B. (2006). Ukrainian oral folk art: teach. manual MB Lanovik, ZB Lanovik . K .: Knowledge-Press [in Ukrainian].
4. Masol ,L. Yu. Ocharovsky, L. Bezemchuk, and T. Nazemnova (2003). Studying music in grades 1-4 Educational and methodical manual for teachers. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Rostovskii, O. Ya. [2000]. Methodology of teaching music in elementary school / OY Rostovsky-teaching method. Manual. Ternopil: Navchal'na knyha [in Ukrainian].
6. Rusnak, I. E. (2010). Ukrainian Folklore. K.: Academiya [in Ukrainian].
7. Sukhomlinsky, VA (1980). I give my heart to the children. K.: Radyans'ka shkola [in Ukrainian].
8. Filonenko, S.O. (2008). Oral folk art: Teach. pos K.: Tsentр uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
9. Shulgina, V.D. (2008). Ukrainian musical pedagogy. K .: DAKKKiM [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.10.2017 р.

УДК 741.5:659.136.7

Медзик Марта Анатоліївна
студентка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
martamedzyk@gmail.com

ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМІКСУ В СТВОРЕННІ РЕКЛАМНО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Мета роботи – розкрити використання у рекламі візуальних засобів коміксу у створенні рекламної поліграфічної продукції, переконати у доцільності їхнього використання шляхом аргументації даного твердження. **Методологія** дослідження базується на комплексному аналізі коміксу як джерела нестандартних візуальних засобів, характерних для нього, та принципів їхнього використання у створенні рекламної поліграфічної продукції. **Наукова новизна** полягає у розкритті візуальних засобів коміксу як таких, які можливо використовувати у створенні рекламної поліграфічної продукції, а також аргументації доцільності такого використання та низці практичних рекомендацій застосування візуальних засобів коміксу у створенні рекламної поліграфічної продукції. **Висновки**. Застосування візуальних засобів коміксу здатне внести у створення друкованих зразків реклами цікавість та новизну, які неодмінно привернуть увагу та захоплять потенційного споживача. Отже, варто розвивати такий метод створення об'єктів рекламної поліграфічної продукції.

Ключові слова: візуальні засоби, комікс, рекламна поліграфічна продукція, друкована реклама.

Медзик Марта Анатоліївна, студентка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Визуальные средства комикса в создании рекламной полиграфической продукции

Цель работы – раскрыть использование в рекламе визуальных средств комикса в создании рекламной полиграфической продукции, убедить в целесообразности их использования путем аргументации данного утверждения. **Методология** исследования базируется на комплексном анализе комикса как источника нестандартных